

En el darrer any de la pesseta... o peceta

M. CRUSAFONT I SABATER
ANNA M. BALAGUER

Les primeres monedes amb el nom *pesseta* es varen encunyar a Barcelona l'any 1808. Catalunya no tenia en aquell moment un sistema monetari propi. El 1714 ens havia estat arrabassat juntament amb el dret d'emetre moneda i amb la resta de les altres institucions. Tot i així, crearem les primeres pessetes, les quals s'emeteren a Barcelona entre el 1808 i el 1814. L'any 1868 el govern de Madrid faria de la pesseta la unitat monetària de l'Estat espanyol.

Durant gairebé un segle i mig les pessetes ens han passat per les mans. Cal recordar, però, que fins a finals del segle XIX hom continuà portant la comptabilitat pel sistema tradicional de lliures, sous i diners.

La pesseta, d'altra banda, té nom català. Quan l'Estat espanyol la prengué com a unitat ja ningú ho recordava i quan els catalans volgueren adaptar el mot a la nostra llengua tampoc ho sabien. De manera que, en lloc de fer peceta amb *c*, feren pesseta amb doble *s*. Quan n'hem descobert l'origen, la pesseta era a punt de desaparèixer. Aquesta circumstància fa que no hi hagi ara greus inconvenients per a recuperar el seu nom amb la grafia ortogràfica catalana original i per tant, correcta: *peceta*.

Per començar, ens referirem a un treball nostre anterior sobre l'origen del nom *pesseta*.¹ En una segona part parlarem breument del canvi transcendent que va repressetar la introducció d'una sola unitat monetària i finalment ens referirem ampliament a la història monetària d'aquest valor monetari des dels seus antecedents en la peça de dos rals castellans fins a la seva extinció.

1. M. CRUSAFONT I SABATER; A. M. BALAGUER, «Qué significa la palabra peseta?», *Gaceta Numismática* [s. ll.], núm. 111, 1993, p. 45-54.

I. EL SIGNIFICAT DE LA PARAULA PESETA: ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Si consultem els diccionaris o glossaris de termes numismàtics escrits i editats en l'àmbit hispà i que són d'ús habitual, veurem que el diccionari de H. F. Burcio² interpreta que *peseta* és un diminutiu de *peso*, equiparable per tant a *pesillo* o *pesito*. El glossari de Mateu y Llopis³ coincideix en la idea de que es tracta d'un diminutiu, però derivat de la paraula catalana *peset*, és a dir, *pes petit*.

Si ens atansem als diccionaris generals, veurem com l'Alcover—Moll⁴ considera que la paraula és d'origen català i deriva del mot *peça*, tot assenyalant les paraules paral·leles *piecette* i *pezzeta* del francès i de l'italià, les quals s'originen igualment d'una arrel amb significat de peça. Al mateix temps, consta l'existència de la forma *peceta* en un document català del 1410.

Coromines,⁵ en el seu diccionari etimològic, no es mostra partidari d'aquesta procedència de la paraula *pesseta* i defensa que deriva de *peso*, perquè considera que *pesseta* és manifestament inseparable del *peso* americà i per justificar la terminació —*eta* ha de pensar en influències del francès o bé de l'italià.

Tant Alcover-Moll com Coromines argumenten d'alguna forma les seves propostes, mentre que les opinions manifestades per Burcio i per Mateu y Llopis no passen de l'estadi de la simple conjectura sense el suport de cap argumentació.

Assenyalarem encara algunes de les suposicions que hom ha fet sobre la qüestió i que són errònies, o almenys inexactes. Ens referirem només a les més usualment divulgades:

1. La paraula *pesseta* és catalana perquè molt abans del 1868, concretament en el període 1808-1814 i més endavant, en els anys 1836-1837, ja s'emeteren monedes amb aquest valor facial a Barcelona.

2. La paraula *pesseta* és la forma catalana de designar la peça de dos rals i hom adoptà aquest nom per designar la unitat monetària creada el 1868 pel Govern Provisional, pel fet que el ministre d'Hisenda era en aquell moment el català Laureà Figuerola.

Aquestes dues suposicions i encara d'altres de semblants sobre l'origen del nom *pesseta* parteixen de fets certs —les emissions indicades o bé la catalanitat

2. H. F. BURCIO, *Diccionario de la moneda hispanoamericana*, vol. II, Santiago de Chile, 1958, p. 169.

3. F. MATEU Y LLOPIS, *Glosario Hispánico de numismática*, Barcelona, 1946, p. 160.

4. A. M. ALCOVER; F. B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, vol. VIII, Palma de Mallorca, 1957, p. 521.

5. J. COROMINES, *Diccionari etimològic i complementari de la Llengua Catalana*. Opinió comentada per A. M. Alcover i F. B. Moll en la referència de la nota anterior.

de L. Figuerola— però les deduccions que pretenen derivar d'aquests fets són completament desencertades.

Cal dir que molt abans de que s'emetessin a Barcelona les monedes del valor pesseta que hem indicat, el nom el trobem ja en l'àmbit castellà i aplicat a designar la peça de dos rals. Un fet que el testifiquen no sols els documents de caràcter privat, sinó també els de caràcter oficial. Per tant, la paraula *pesseta*, sinònim de peça de dos rals de plata, ja existia en la parla castellana molt abans de les emissions de pessetes catalanes, que s'inicien el 1808.

Pel que fa a la catalanitat del ministre L. Figuerola com a motor o bé origen d'una tal elecció del nom, ha de descartar-se igualment. I això no sols perquè la paraula havia esta ja incorporada anteriorment al lèxic castellà, sinó per altres raons de pes. Per una banda, cal recordar que Figuerola tenia ben pocs motius per deixar-se portar per tendències afectives cap a la seva terra nadiua, enfrontat com estava amb la classe obrera catalana ran d'uns incidents succeïts el 1855. No tardarà en entrar també en conflicte amb els empresaris catalans—inclinats al proteccionisme— a conseqüència dels convenciments lliurecanvistes del ministre. Com assenyala F. Estapé, L. Figuerola va deixar Barcelona i, amargat, va passar a Madrid «con armas y bagajes».⁶

De tota manera, la raó fonamental per a descartar la hipòtesi de la catalanitat de Figuerola per explicar l'elecció del nom *pesseta* per a la nova unitat monetària creada durant el seu mandat, la trobem en un fet incontrovertible: la peça de dos rals havia d'ésser la unitat monetària de l'Estat espanyol perquè tenia el contingut de plata precis que la feia equiparable en valor a les altres unitats monetàries dels països de la Unió Monetària Llatina. Una temptativa de certa unificació monetària europea que aleshores s'assajava i amb la qual Espanya volia homologar-se. Per tant, Laureà Figuerola no va triar la peça de dos rals, sinó que aquest valor era ja el que estava predestinat a ésser el patró de la nova unitat des del moment en què el país havia decidit una aproximació a Europa. Ara bé, la peça de dos rals tenia ja un nom propi que era fortament arrelat desde feia moltes dècades. Tothom en deia *pesseta*. Laureà Figuerola no escollí cap nom, sinó que es limità a conservar la denominació que ja existia. Hauria estat certament absurd donar a la peça de dos rals una altra denominació que la plenament consolidada, no solament en la parla quotidiana i popular, sinó també en la documentació oficial. Les raons de tal elecció s'encadenen per elles mateixes.

Superades, doncs, aquestes versions més o menys populars d'una immediatesa simplista sobre l'origen del mot, intentarem anar més a fons i preguntar-nos d'on ve el nom *pesseta* i quan s'incorpora al lèxic castellà.

6. F. ESTAPÉ, «Laureano Figuerola y la creación de la peseta», *La Vanguardia Española*, [Barcelona], 20 octubre 1968, reproduït a *Gaceta Numisática* [s. ll.], núm. 11, 1968, p. 60.

La paraula pesseta en la documentació anterior al 1868

Hem recopilat una sèrie de documents que mostren l'arrelament de l'ús de la forma *pesseta* per designar la peça de dos rals abans de la creació de la unitat. Evidentment, la llista no preten ésser exhaustiva, però sí representativa, tant per la seva amplada cronològica com per la diversitat de fonts oficials i privades que conté.

- 1718, juliol, 13 Pragmàtica sobre la rebaixa del valor dels diners aragonesos i de la moneda catalana menuda encunyada durant la Guerra de Successió. En la doble taula de valors monetaris veiem com a las peces de dos rals se les denomina *Peseta o Real de a dos*, en el cas d'Aragó, i *Pesetas*, simplement, a la taula de Catalunya.
- 1732, octubre, 14 Sentència reial sobre un plet a Barcelona. Hom disposa que el «*real de a ocho sencillo de cuatro pezetas se compute a 128 quartos*».⁷
- 1737, maig, 16 Pragmàtica sobre el valor de les monedes més usuals en els dominis espanyols. Hi trobem la denominació *duro* o *peso duro*, aplicat al ral de vuit; també la denominació *peseta* aplicada a la peça de dos rals. El document distingeix diferents tipus de pesseta: la *mejicana* i la *provincial*. Aquesta darrera, malgrat el que el seu qualificatiu faria suposar, és la pesseta o peça de dos rals que s'emet a les seques de la metròpoli, és a dir, les peninsulars. La pesseta *provincial* és la cinquena part del *peso duro*, d'aquí que el *duro* o peça de vuit rals tingui 5 pessetes.
- 1737, maig, 16 Publicació de la pragmàtica anterior en la qual s'introdueixen algunes correccions en les equivalències entre les diferents monedes que esmenta. Continua referint-se a les denominacions *peseta y duro*.
- 1752, febrer, 9 Ban per el qual es prohibeix a Mallorca la circulació dels «*pesos fuertes y pesetas remarcados*» que s'han introduït a les Illes Balears.
- 1760, febrer, 1 Publicació de l'Ordre reial de 26 de desembre del 1759 que dis-

7. M. D. MATEU, «Fuentes legislativas antecedentes a la política monetaria de Carlos III», *Medievalia* [s. ll.], núm. 10, 1992, p. 290.

posa la recollida de «*toda la moneda Provincial de Pessetas, llamadas carolinas que se labró en Barcelona por el intruso Gobierno desde el año 1707 hasta el 1714*».

- 1762 S'esmenten «pesetas y medias pesetas» en un tractat d'aritmètica publicat a València i en castellà en aquest any.⁸
- 1774 Es varen pagar 290 pessetes a uns obrers italians per la feina d'emblanquinar l'església de Sant Just i Pastor de Barcelona. També se'ls donà un porró de vi per dia de treball.⁹
- 1779 R. d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, en la seva interessant, curiosa i celebre obra *Calaix de Sastre* (1769-1816) fa referència en diferents ocasions a la pesseta a l'hora d'esmentar algun preu. El 1779 al·ludeix a certa regulació monetària i, sobre el valor que ara ens interessa, diu que les pessetes i les mitges pessetes no alteraran el seu valor.¹⁰
- 1779 En un llibre editat a Girona (*Valor i reducció de la moneda de or i de plata*, per Josep Bro) es parla d'una pragmàtica del 17 de juliol del 1779 i en les taules d'equivalències d'aquesta pragmàtica hi trobem la correspondència entre: «*Las pesetas de Castilla a libras sueldos y dineros de Cataluña*».
- 1786 Ordre donada a la seca de Sevilla per tal que las dues terceres parts de l'emissió de vint milions de rals «*se labre en pesetas, reales de plata y medios reales por partes iguales*».
- 1787 L'anglès Arthur Young viatjà per Catalunya en aquestes dates i transcriu preus locals valorats en pessetes.¹¹
- 1823 En la publicació a Catalunya del Decret datat a Tolosa el 13 d'abril d'aquell any, el governador del Principat hi afegia una nota pròpia per sancionar als que no acceptin la moneda *quartos*. La sanció és de «8 pesetas».¹³

8. J. BIEL, *Aritmetica especulativa y practica para lo mercantil con el valor y correspondencia de las monedas, pesos y medidas de estos reinos*, València, 1762, p. 337.

9. F. P. VERRIÉ, *La iglesia de los santos Justo y Pastor*, Barcelona, 1944, p. 78.

10. Editat per Curial, Barcelona, 1987, p. 81.

11. F. P. PÉREZ SINDREU, *La casa de moneda de Sevilla: Su historia*, Sevilla, 1992, p. 298.

12. A. YOUNG, *Viatge a Catalunya 1787*, Barcelona, 1970, vegeu per exemple p. 80 i 84.

13. Publicada per A. M. BALAGUER, «Legitimació de les monedes de quartos fosos», *Gaceta Numismática* [s. ll.], núm. 96, 1990, p. 39.

- 1829 S'esmenten els valors de «peseta y duro» en el llibre, certament curiós, de Julián Viana Razola, *Estado general que manifiesta el valor de las monedas de oro y de plata en circulación en los principales reinos e imperios*, Madrid, 1829.
- 1834 L'autor V. Argüello fa referència a «*las pesetas y demás monedas de plata...*», com a valor circulant en el moment d'escriure el seu treball.¹⁴
- 1846 En el projecte de llei per a una reforma monetària es fa referència a les monedes de curs amb les denominacions: *duro*, *medio duro*, *pesetas* i *medias pesetas*. Ara bé, aquests valors no apareixen com a facial en les monedes quan s'emeten.¹⁵
- 1848 En el Reial Decret sobre un nou projecte de llei de reforma del sistema monetari, s'al·ludeix també al valor pesseta.¹⁶
- 1864 Llei sobre la unitat, llei i encunyació de les monedes de l'Estat espanyol.¹⁷

L'àmplia difusió del terme peso

La forma *peso* aplicada a la moneda és indubtablement d'origen americà i pot derivar de l'abundant circulació de metall preciós tant en moneda com en llengot. L'ús del terme *peso* és ampli i imprecís i s'aplica a diferents valors de l'or, i especialment de la plata. El que sembla clar és que el fet d'haver de recórrer a pesar la moneda, gairebé sempre encunyada amb una tècnica poc exacta —les anomenades *macuquinas*— i, per tant, variable, va poder originar l'aplicació la paraula *peso* a la pròpia moneda.

La paraula acabarà, però, per designar predominantment la peça de vuit rals de bona plata, que ja en el segle XVI se'l designa com *peso corriente*.¹⁸ Finalment, es generalitzaran les formes *peso fuerte* o bé *peso duro* per referir-se a la peça de vuit rals, de manera que la paraula *peso* sembla al·ludir a que és de plata de pes o de bona llei, mentre que l'adjectiu *duro* o *fuerte* sembla fer referència al fet de que es

14. V. ARGÜELLO, *Memoria sobre el valor de las monedas de D. Alfonso X el Sabio*, llegida a la Real Academia de la Historia, Madrid, 1834, p. 13.

15. *Gaceta de Madrid*, 10 de febrer 1846, núm. 4170, p. 1-2. Hi ha una referència al mateix projecte de la llei a la *Gaceta de Madrid*, 29 de març 1847, núm. 4579, p. 2.

16. *Gaceta de Madrid*, 15 d'abril 1848, núm. 4963, p. 1-2.

17. *Gaceta de Madrid*, 28 de juny, 1864, núm. 180.

18. *Memorial del pleyto de las mil y quinientas de Gaspar Ruiz*, ed. J. Pellicer, Barcelona, 1992, p. 36.

tracta del valor més alt de l'escala dels valors de la moneda de plata que s'emet regularment.¹⁹

La fórmula popular *duro* per a la peça de vuit rals —que després passarà a ésser un múltiple de 10 rals en lloc de vuit i, per tant, contindrà cinc vegades el ral de dos o pesseta (2 rals x 5 = 10 rals o duro)— es generalitzarà com a valor de les 5 pessetes. I això succeirà tant en castellà com en català. Serà precisament a Catalunya on s'emetran monedes amb l'expressió DURO com a valor facial. Es tracta de les peces obsidionals de Girona i de Tortosa de la Guerra de la Independència.

La presència generalitzada de la paraula «peso» en l'àmbit americà i el fet que s'estengués a la metròpoli fa explicable que hagi induït alguns numismàtics, o inclús alguns lingüistes, a suposar que la forma *pesseta* pot ésser un derivat d'aquell mot.

L'opinió actual dels lingüistes

Tots els lingüistes que hem consultat han mostrat la seva unanimitat a l'hora d'afirmar que en castellà no és possible fer derivar el diminutiu femení *peseta* del masculí *peso*.

Ja hem vist que, per justificar-ho, Coromines ha de recórrer a l'italià o bé al francès. També hem observat com Mateu i Llopis pretén fer el pas a través del català amb la forma *peset*. De tota manera, si el que determina la suposada transformació de la paraula són el català o altres llengües europees (italià o francès), resulta evident que aleshores el possible origen americà perd força. Per altra banda, cal assenyalar, que Coromines, en buscar suport en les formes *piecette*, del francès o bé *pezzeta* de l'italià, oblida un factor fonamental: ambdues paraules deriven de *peça* i no de *pes*.

Hi ha encara una sòlida objecció de caràcter numismàtic. Si el *peso* indica la peça de plata i el *peso fuerte duro* el valor més alt en l'escala de la plata, el diminutiu hauria lògicament d'al·ludir a la peça més petita. Resulta, però, que la peça de dos rals no és la moneda més petita, ja que existeixen els rals senzills, i inclús les seves fraccions en els mitjos rals. Com justificar, doncs, que el diminutiu de pes s'apliqués a un múltiple de dos rals enlloc d'aplicar-se a la peça més petita?

19. Cal recordar que de manera excepcional s'emeteren algunes peces de cinquanta rals, anomenades cinquentins, i que es batien només a la seca de Segòvia.

Cronologia de l'aparició del terme *pesseta*, una nova dada fonamental

Després de diverses consultes a destacats lingüistes, el doctor. G. Colom, de la Universitat de Basilea, amb el qual contactarem a través del doctor. J. Moran Ocerinjauregui, de la Universitat de Barcelona, ens indicà una font que resultà de gran interès a l'hora de intentar fixar l'origen de la paraula en castellà.

L'any 1737 es publicava l'anomenat *Diccionario de Autoridades* en el qual es defineix la pesseta de la manera següent: «*La pieza que vale dos reales de plata de moneda Provincial, formada en figura redonda. Es voz modernamente introducida.*»

Aquest text interessantíssim ens permet descartar de forma quasibé definitiva un origen americà. Per una banda, ens indica que designa una moneda en «figura redonda», tot eliminant, doncs, les monedes americanes que pràcticament totes eren encara fabricades de forma tosca i originaven les peces de formes irregulars, anomenades *macuquinas*. Per l'altra, se'ns parla de moneda provincial. Aquí hem de recordar que el decret de reforma monetària de Felip V del 1728 havia introduït un nou ral de plata per la Península al qual denomina, precisament, *provincial* en oposició al ral americà el qual s'anomena *columnario*, pel fet que des d'aquest moment hauran de portar en tots els casos les columnes d'Hèrcules, justament per diferenciar-los dels rals provincials, és a dir els que s'emeten als tallers de la Península.

El fet que es qualifiqui de *provincials* les primeres pessetes és una nova dada difícilment conciliable amb la possibilitat d'una derivació americana del terme *pesseta*.

El més interessant del text del diccionari que comentem es troba encara en la seva darrera afirmació: «*es voz modernamente introducida*». Aquest coincideix plenament amb la sèrie de referències, procedents totes de la llengua castellana, que hem recopilat en el llistat anterior, i que situen la implantació del terme en la llengua castellana a principis del segle XVIII, abans del 1728 i no massa lluny d'aquesta data, ja que el 1737 la paraula era encara contemplada com un neologisme, és a dir un mot d'incorporació recent.

La hipòtesis catalana i els seus arguments

En càtala, la paraula *pesseta* escrita en la forma fonètica pròxima *peceta*, és el diminutiu de la paraula *peça*. No ha de sorprendre, doncs, que com a tal, el terme apareixi en el lèxic de la nostra llengua des de temps ben reculats. Alcover-Moll la localitzen ja referida a la moneda l'any 1450 «*XIII pecetes d'argent*», és a dir tretze peces petites d'argent.²⁰

20. Vegeu la nota 4.

Resulta, doncs, que *peça* té en català el mateix sentit que *pieza* en castellà. És a dir, significa un element físic i tangible d'un conjunt; la peça concreta de moneda en oposició al tipus i al valor genèric. *Peça* és l'individu concret d'un ral de plata, per exemple, en oposició al ral concebut com la moneda definida per un conjunt de característiques. En conseqüència, el diminutiu *peceta*, que equival a *piececita* en castellà, pot designar en qualsevol període o un exemplar particularment petit entre un grup d'individus, o bé la peça més petita dintre d'una gamma, com succeeix més generalment. És per això que, en diferents períodes, el terme *peceta* s'aplicarà a tipus monetaris que tinguin en comú la característica d'ésser petites o bé de ser la més petita d'una sèrie.

Durant l'edat moderna la paraula *peça* designa a Catalunya als múltiples del ral de plata que es generalitzen en el circulant d'aquest període. Existeixen innumbrables esments a les *peces de dos*, *peces de quatre*, *peces de cinc* i *peces de vuit* que designen les peces de dos rals, de quatre rals, de cinc rals, emesos a Catalunya durant la Guerra dels Segadors (1640-1652)—²¹ i de vuit rals.

Davant l'aparició dels múltiples de ral, la llengua castellana adoptà ràpidament la fórmula simplificada: *real de a dos*, *real de a cuatro*, i *real de a ocho* per a designar les peces que contenen una quantitat determinada d'unitats. El *real de a dos* és la peça de plata que conté en una sola moneda dos rals. En castellà s'obvia la paraula *pieza* i es diu, simplement, *real de a dos*, *real de a cuatro*, etc. En català la simplificació es fa en obviar la paraula *ral* i conservar la paraula *peça*. Així *peça de dos*, *peça de quatre*, etc. Per això, *peça de dos* indica que es tracta d'una moneda de dos rals en una sola peça. En italià i en francès la designació dels múltiples es fa avantposant el tipus de múltiple del que es tracta. Veiem-ho en el quadre següent:

valor	català	castellà	francès	italià
1	ral	real	royal	reale
2	peça de dos	real de a dos	double royal	doppio reale
4	peça de quatre	real de a cuatro	quadruple royal	quadruple reale

És important observar que ara la paraula catalana *peça* ha adquirit un nou matís o accepció. *Peça* era abans l'individu en un conjunt, i ara pot designar també una moneda múltiple. En el primer sentit la paraula *peceta* designa la moneda més petita d'una gamma o sèrie, però en la segona accepció indica el múltiple més petit dintre d'un conjunt o d'una gamma de múltiples.

Cal observar que només en aquest sentit és possible l'aplicació del diminutiu a la peça múltiple de dos rals. Hem de recordar que en el sistema monetari castellà,

21. Vegeu, per exemple, el glossari de M. CRUSAFONT I SABATER, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989, p. 201-209.

després de l'Estat espanyol, la sèrie de la plata es basava en el ral amb múltiples de dos, de quatre i de vuit, —encara que excepcionalment n'hi hagueren també de cinquanta— i amb divisors de mig ral i excepcionalment de quart de ral. En aquest sistema el diminutiu simple de *piececita* o *peceta* hauria d'aplicar-se al valor més petit, el ral o bé el mig ral, donada l'excepcionalitat del quart de ral, però mai al doble ral. L'aplicació del terme *peceta* a la peça de dos rals només és comprensible si partim de la segona accepció, de la paraula *peça*, introduïda a la llengua catalana a l'edat moderna, ja que en la gamma de múltiples o peces, la més gran és la peça de vuit rals, i la més petita la peça de dos rals, que per això acabaria anomenant-se *peceta*.

Hem d'insistir en aquesta doble vessant del significat del diminutiu, ja que per centrar la genealogia del terme hem de prescindir de qualsevol esment de *peceta* aplicat a moneda petita. Només pot intervenir en la sèrie genealògica l'esment que designi com a *peceta* la peça de dos rals. Així, doncs, tant l'esment del 1410, al que abans ens hem referit, com un altre del 1709 que transcriu Dasí²² i que s'aplica al ral senzill francès, no els hem de considerar. És evident que en totes les èpoques podran trobar-se esments en català, en francès o en italià de *pecetes* que no tindran res a veure amb la genealogia del terme *pesseta espanyola* i que designaran qualsevol peça petita.

Ha de tenir-se també en compte que malgrat que el francès o bé l'italià tenen formes del diminutiu de *peça* pròximes a la castellana *peseta*, només són aplicables en l'accepció simple del diminutiu, per què les peces de dos es designen *double royal* o *doppio reale*. Només en català s'utilitza la forma *peça* per a designar un valor múltiple.

Hem de concloure, doncs, que només a través de la forma catalana *peça* i en la seva accepció de múltiple és possible designar en diminutiu al doble ral o pesseta.

Com passa la paraula *peceta* del català al castellà

Queda demostrat que la paraula *peceta* existia en llengua catalana des dels temps més remots com a diminutiu de *peça*, que ja en el segle XV es va aplicar a la moneda de plata i que en l'edat moderna designà al doble ral, com a valor més petit de l'escala dels múltiples o «peces».

També sabem que aquest mot s'introdueix en el lèxic castellà a principis del segle XVIII. La pregunta és ara: com es produeix aquest transvasament? Pensem que la història i la numismàtica poden donar-nos la resposta.

Entre els anys 1705 i el 1714 es situa la part central del conflicte bèl·lic conegut amb el nom de *Guerra de Successió d'Espanya*. Els dos contrincants seran

22. T. DASÍ, *Estudio de los reales de a ocho*, vol. II, València, 1951, p. 22.

Carles, arxiduc d'Àustria, ajudat inicialment per Anglaterra, per una banda, i per l'altra, el futur Felip V, que comptarà amb l'ajut incondicional del rei Lluís XIV de França, avi seu. L'arxiduc d'Àustria desembarcarà a Barcelona l'any 1705 i trobarà una Catalunya al seu costat i plenament hostil a tot el que venia de França, després d'haver passat la funesta experiència de la Guerra dels Segadors (1640-1652), de la qual n'havia sortit derrotada i se li havia encara amputat una part del territori a favor de França, amb aquell tractat vergonyós que francesos i castellans anomenaren tractat dels Pirineus. És probablement per aquesta raó que Catalunya serà ara la sòlida base d'actuació del pretendent de la casa d'Àustria a la corona espanyola.

Des del 1705 al 1707 Carles arxiduc d'Àustria, emet bàsicament croats d'argent, una moneda que té curs únicament a Catalunya. A partir d'aquest darrer any s'abandona l'encunyació de croats i hom inicia l'encunyació a Barcelona de grans quantitats de peces de dos o dobles rals de curs general a la Península. Aquestes encunyacions es mantenen fins el 1714 i estan en consonància amb les campanyes militars de l'Arxiduc de penetració peninsular, les quals aconseguiran grans èxits en els inicis, i el pretendent austriacista entrarà i es coronarà a Madrid en dues ocasions.

Les anomenades *pecetas carolines*, és a dir, les peces de dos rals o pessetes encunyades a Barcelona, que es designaven amb aquesta darrera paraula a Catalunya, començaren a inundar el mercat monetari castellà. Així ho demostra la relativa abundància i la llarga presència en el circulant. Cal observar que, fins el 1760, no es va dictar una Reial Ordre que prohibia el curs d'aquestes monedes i en dictava la recollida.²³ És a dir, gairebé mig segle després de la fi de la Guerra. El retard en la retirada d'aquest numerari del contrincant vençut que, per altra banda, és aliè, només pot explicar-se per la seva àmplia difusió. L'actual abundància dels rals de l'Arxiduc fan pensar també que els volums d'emissió foren relativament importants.

A causa de totes aquestes circumstàncies, sembla lògic pensar que la circulació d'aquest numerari de fabricació barcelonina, però de curs general, que rebia el nom de *peceta* en el lloc on s'originava, degué propiciar la propagació d'aquest mot per tot l'àmbit peninsular. Tropes i gentes d'orígens diferents: austríaques, angleses, però també castellanès, seguidors de l'Arxiduc, degueren rebre les seves pagues en *pecetes* barcelonines. D'aquesta manera, la gent de parla castellana degueren acostumar-se a donar el nom de *pesetas* a les monedes de dos rals.

Si entre el 1707 i el 1714 varen entrar a Castella quantitats importants de peces de dos rals a les quals es donava l'apel·latiu de *peseta*, no ha de sorprendre que poc després, en el 1737, la llengua castellana hagi incorporat aquesta nova veu per a designar amb més comoditat un dels múltiples de la sèrie de la plata que fins aleshores no tenia un nom que li fos propi. Recordem que el múltiple més gran de

23. Vegeu aquesta ordre del 1760 al nostre repertori.

la sèrie de la plata havia adoptat semblantment la forma popular de *duro*, una simplificació de la denominació hispanoamericana *peso fuerte* o *peso duro* que rebia la peça de vuit rals.

L'any 1718 la paraula *peseta* apareix ja en una pragmàtica referent a l'Aragó i a Catalunya, i a partir d'aquesta data, va generalitzant-se en tots els àmbits, com mostra la sèrie de documents que hem repertoriat. Així, dons, resulta que a finals del segle XVIII la denominació era d'ús absolutament general. El 1868 Laureà Figuerola no va haver d'inventar res.

És probable que la paraula s'estengués també a Amèrica, tot i que ara per ara no disposem d'una cronologia precisa de la seva difusió.

El més curiós, però, de l'evolució d'aquest terme és el seu reingrés a la llengua catalana, quan el 1868 l'estat espanyol adopta la pesseta com a unitat monetària. Com havia de traduir-se aquest mot al català? Oblidat ja l'antic origen del terme, es féu la transposició fonètica a *pesseta*.

Per concloure, direm que creiem que queda demostrat que la paraula *pesseta* fou introduïda al castellà a principis del segle XVIII. També és indubtable que només a través del català es pot aplicar una forma diminutiva, com ho és la de *peseta*, a la peça de dos rals o al doble ral.

Sembla lògic, doncs, que es produís el pas del català al castellà tot havent-hi, com hi ha, circumstàncies històriques i numismàtiques favorables a aquesta adopció, que hem exposat abastament.

En qualsevol cas, quan l'any 1868 s'escollí la nova unitat monetària, el nom *peseta* ja tenia més d'un segle en la llengua castellana i s'havia consolidat plenament en l'àmbit oficial. Per tant, els responsables del Govern provisional —i Laureà Figuerola en concret— escolliren una denominació castellana per a la nova unitat monetària i determinaren que fos la peça de dos rals, la qual cosa era convenient per tal de poder convergir amb altres unitats europees; concretament amb les que s'acollien a la normativa de la Unió Monetària Llatina.

L'origen català del terme queda prou demostrat, malgrat que els catalans de principis del segle XX que emprengueren la normalització lingüística ho haguessin ja oblidat.

II. LA PECETA, VALOR MONETARI ÚNIC

Cal remarcar que les primeres monedes que varen portar gravat el valor *pesseta* en l'àmbit de l'estat espanyol no varen ésser pas les del 1868, innovades pel Govern provisional, sinó unes altres de molt anteriors. Ens referim a les que es varen batre a Barcelona a proposta de les autoritats municipals en els anys 1808-1814, és a dir, durant el període d'ocupació napoleònica. Encara els anys 1836 i 1837 es varen tornar a batre pessetes a Barcelona. Tant en el primer cas com en el segon, les monedes

portaven tipus catalans com les armes de Barcelona o les de Catalunya i ostentaven un valor diferent que al de les monedes de la resta de l'estat, que en l'espai 1808-1814 va ésser el ral de billó i en el període 1836-1837, el ral d'argent.

Però hi ha encara un altre fet transcendent en aquestes primeres *pecetes* del 1808-1814 que ningú, que sapiguem, ha assenyalat fins ara. Ens referim a l'adopció d'un valor únic, la unitat *pesseta*, aplicada igualment a les monedes d'or i a les monedes de plata. Des de la invenció de la moneda, en temps dels grecs clàssics, fins a aquell moment, l'or i la plata varen tenir sempre diferents unitats de valor. Avui ens sembla molt normal que cada país tingui un únic valor monetari: el dolar nord-americà, el franc suís, etc. Abans del 1808, però hi havia una unitat per a l'or, una altra per a la plata i una altra encara, ben sovint, per a l'aram. Així, a l'Estat espanyol hi havia l'escut per a l'or, el ral per a la plata i el maravedí per a l'aram. Els canvis entre unes i altres monedes de diferents metalls no eren fixes, sinó que es regien per les oscil·lacions de mercat dels preus dels metalls respectius.

Per primera vegada, l'any 1808 es varen batre a Barcelona monedes amb la unitat *peceta* tant en l'or com en la plata. És cert que Josep Napoleó féu, en les mateixes dates, un intent semblant d'unificació, portant totes les monedes a la unitat del ral de billó. Però l'intent del monarca francès va ésser anul·lat i no va prosperar, mentre que la unitat *pesseta* va acabar per imposar-se com a referent únic l'any 1868. Fou el corrent racionalitzador que aportà la Revolució Francesa el que menà a la majoria de països a adoptar una unitat monetaria estatal única com la que ara coneixem; però això que Josep Napoleó es limitava a traslladar a l'Estat espanyol, ja ho tenien clar, per pròpia iniciativa, els síndics barcelonins del 1808. D'aquesta manera es varen obrar al taller monetari de Barcelona monedes de vint *pecetes* d'or i altres peces de plata amb els valors de cinc pessetes, dues pessetes i mitja i una pesseta. Només l'aram es mantingué en l'antiga unitat dels denominats *quartos*.

Cal dir que aquesta innovació no deixà de crear greus problemes. La unitat era ara una de sola, però els preus dels metalls seguien oscil·lant. Això feia que no es donés el mateix valor en pagar una mateixa quantitat d'unitats si es pagava en plata o bé en or. La major part dels països acabaren per adoptar el patró-or, és a dir, fixaren la referència de valor en la moneda àuria i deixaren la plata en el marge de qualitat de fiduciària que en cada moment li atribuís el valor d'aquest metall en el mercat. Hi havia, per tant, una unitat-or que tenia un valor intrínsec, una moneda de plata parcialment fiduciària i un aram i un paper pràcticament del tot fiduciari.

Però si les reserves d'or minvaven, els governs no podien sostenir la cotització de la unitat, que perdia així valor en el context internacional. A la segona meitat del s. XIX la caiguda de la pesseta portà a la gent a l'acaparament de la plata, que pensavem que així s'asseguraven millor el valor de la moneda. Però com que la plata havia perdut molta cotització, la moneda d'argent era fortament fiduciària, de manera que resultava inútil com a garantia de valor. Els economistes parlen de la «il·lusió metal·lista» de la gent d'aquell moment i assenyalen que el papermo-

neda mantenia millor la seva cotització. No diuen, però, que això era a causa de la seva convertibilitat parcial en or i que així es mantingué mentre hi hagué prou or per a sostenir el valor de la pesseta.

El fet és que, finalment, or i plata acabaren de cedir terreny al paper i la moneda acabà per ésser totalment fiduciària. No fou fins que aquesta situació es generalitzà que la unitat monetària comú, única, va escapar a aquests problemes. Naturalment, en sorgiren aviat però, d'altres de tant o més greus: la moneda fiduciària, sense la base d'un valor intrínsec, era fàcilment arrossegable a una espiral inflacionista. Encara avui els economistes lluiten per evitar aquesta nova disfunció.

III. NUMISMÀTICA DE LA PESSETA

Aquesta part del treball la dedicarem a veure com el valor monetari pesseta es materialitza en la moneda. És a dir, de quina manera la pesseta pren cos en uns tipus monetaris concrets els quals aniran variant al llarg dels temps.

A més d'aquestes mutacions d'estampa, la pesseta variarà el seu valor intrínsec i veurem com de la pesseta de plata passem a altres suports fiduciaris de metalls diversos: alumini, ferro, coure, aleacions com ara el llautó, o bé el paper.

Els antecedents: la peça de dos rals de plata

Hem mostrat com la peceta és la denominació originada a Catalunya per designar la peça de dos rals o doble ral castellà. Els primers dobles rals castellans s'encunyaren a nom dels Reis Catòlics des de principis del segle XVI. El seu pes era d'uns 6,98 g i la seva llei d'11 diners i 4 grans.²⁴ La talla oficial del ral era de 67 peces per marc. Aquesta, com totes les altres denominacions castellanes de l'argent, es va encunyar amb els símbols i els noms de Ferran i d'Isabel, una tipologia que quedarà immobilitzada fins l'anomenat «*Decreto de la Nueva Estampa*» que ordenà Felip II l'any 1566.²⁵

A partir d'aquest moment, el doble ral, tots els altres valors de la moneda d'argent i també els dels altres metalls adoptare una nova tipologia. El tipus de la peça

24. Aquestes peces responen a la segona reforma monetària dels Reis Catòlics, coneguda com *de Medina del Campo* de l'any 1497, quan es creà aquest tipus de ral. De tota manera, aquesta pragmàtica no preveu encara l'emissió de múltiples, que probablement començaren a emetre's temps després de la mort d'Isabel el 1505 i la majoria deuen ésser ja del temps de Carles I, o fins i tot dels primers deu anys de Felip II. Vegeu A. M. BALAGUER, «La moneda y su historia en el reinado de los Reyes Católicos», *Numisma*, núm. 233, 1993, p. 93-154. Es tracta de la moneda núm. 1 de catàleg de la pesseta i dels seus antecedents, que donem al final.

25. *Nueva Recopilación*, llibre 5, títol 21, llei XIII, Madrid 22 novembre 1566, llibre 5, títol 21, llei XIV, Madrid 14 de desembre 1566, publicat també per T. DAST, vol II, doc. 370-371. Moneda núm. 3 del catàleg de la pesseta i dels seus antecedents.

de dos rals o *peceta* serà l'escut complet dels Àustries hispànics, el nom del rei i més endavant l'any, a l'anvers. Al revers, quarterejat de castells i lleons amb llegenda HISPANIARUM REX, o similar. Aquesta tipologia es mantindrà invariada fins a Felip IV que introduirà, el 1642, un ral rebaixat i amb tipologia diferent. És a dir, amb bust a l'anvers i quarterat al revers. El doble ral tindrà ara un pes de 5,27 g. Aquesta reforma només tingué aplicació a les seques castellanes de la Península i tingué, de fet, poca transcendència perquè les emissions foren molt curtes.²⁶

El 1660 es produeix un retorn a la tipologia tradicional que havia establert Felip II amb el «*Decreto de la Nueva Estampa*». Sembla que aquesta rectificació comportà també un retorn a la mètrica del ral antic, segons sembla indicar una pragmàtica del 1651, que equipara novament la moneda encunyada en els dominis d'ultramar amb la castellana.²⁷ De tota manera, caldria comprovar-ho amb un examen complet de la documentació i de la cronologia de les peces emeses a partir d'aquesta data.

El 1682 Carles II introdueix a la seca de Segòvia un nou tipus de peça de dos rals que substitueix l'escut dels Àustria, pel nom CARLOS coronat. Aquest tipus no es va emetre als altres tallers castellans o americans, ni va tenir continuïtat a Segòvia mateix.²⁸ Veiem com en anys consecutius aquest taller torna a emetre segons el tipus tradicional derivat del «*Decret de la Nueva Estampa*». Aquest ral esporàdic de Segòvia del 1682, amb el nom del rei coronat, té, però, el seu interès perquè fou el model que va adoptar l'Arxiduc Carles III en iniciar l'emissió de peces castellanes de dos rals a Barcelona l'any 1707.

Durant el regnat de Carles II hom emprengué una nova reforma que sembla retornar als intents fets en temps de Felip IV per reformar la sèrie de la plata castellana peninsular. Les noves peces porten a l'anvers un monograma del nom MARÍA. S'arrodoneix la talla del ral a 84 peces al marc i les peces de plata són anomenades popularment, *maries* a causa de l'esmentat monograma que figura a l'anvers.²⁹

Al començament del regnat de Felip V es torna per tercera vegada a la tipologia tradicional, instituïda al seu dia per Felip II. Ara bé, durant la Guerra de Successió que enfronta l'arxiduc Carles d'Àustria amb Felip de Borbó, els dos contrincants fan innovacions en la moneda de plata.

L'Arxiduc reprèn, com hem dit, el tipus segovià del doble ral de Carles II del 1682 i bat peces de dos rals castellans, inspirades en aquest model, a Barcelona des de l'any 1707 fins el 1714.³⁰

26. O. GIL FARRÉS, *Historia de la moneda española*, Madrid, 1976, p. 395. Moneda núm. 5 del catàleg de la pesseta i dels seus antecedents.

27. Pragmàtica, Madrid, 2 abril 1651, publicada per T. DASI, vol. II, doc. 820.

28. Moneda núm. 6 del catàleg.

29. O. GIL FARRÉS, p. 398-399. Moneda núm. 7 del catàleg.

30. F. MATEU I LLOPIS, «Les encunyacions de l'Arxiduc Carles a Barcelona i l'estat del tresor reial durant la Guerra de Successió, documents per a l'estudi llur (1707-1714)», *Estudios Universitaris Catalans*, vol. CVII, 1932, p. 184-233. Moneda núm. 8 del catàleg.

Felip V, per la seva banda, fa un assaig que no té continuïtat en encunyar un nou tipus que en les peces de 8 rals i de 4 rals porta un bust d'aire francès a l'anvers i en les de 2 rals una V del seu ordinal coronada i ornada, també de gust molt afrancesat.³¹

La definitiva reforma del ral i de la sèrie de l'argent en general no vindrà fins el 1728.³² Ara s'establirà un nou ral que es mantindrà sense variació fins el temps d'Isabel II. Amb aquesta reforma es crearà un ral, denominat *provincial* que significa, contràriament al que hom pot suposar, *encunyat als territoris de la metròpoli*, és a dir a l'Espanya peninsular.³³ Se li dona aquest nom *provincial* per diferenciar-lo del ral encunyat en els territoris d'Ultramar, el qual es mantindrà en les característiques de pes i llei tradicionals.³⁴ A partir d'ara conviuran en el mercat tres menes de rals. El d'Ultramar, que seguirà en els paràmetres tradicionals i el *provincial* novament creat —ambdós seguiran emetent-se en el futur—, però que conviuran durant algun temps amb la gamma residual dels diferents tipus afeblits des de la reforma de Felip IV del 1642. Aquests darrers, evidentment, s'extingiran.

El nou ral de plata *provincial* tenia una talla de 77 peces per marc i una llei de 10 diners. Per tant, el pes de la peça de dos rals o pesseta era de 5,97 g.

Pel que fa a Ultramar, des de mitjans del regnat de Felip IV s'havia introduït en alguns tallers americans una tipologia que reprenia el tipus de les columnes³⁵ que havien estat ja presents a les peces mexicanes de Carles I.³⁶ Aquesta tipologia perviurà al llarg del regnat de Felip V en alguns tallers, però en d'altres s'adoptarà un tipus de nou disseny en el qual, entremig de les columnes, hi ha dues esferes terrestres damunt les ones.³⁷ Aquest tipus és el que tradicionalment s'ha anomenat *columnari*, si bé oficialment pren aquest nom tota la moneda de plata emesa a Amèrica des de Felip V, incloent-hi els tipus amb bust a l'anvers, emesos a partir de Carles III i que porten unes discretes columnes a cada banda de l'escut del revers.³⁸

Durant l'efímer regnat de Lluís I, també en el de Ferran VI i fins ben entrat el de Carles III, la moneda de plata es manté en les característiques tipològiques i metrològiques que hem assenyalat. El 1772, Carles III introdueix, però, un canvi tipològic que afecta alhora les peces peninsulars o *provinciales* i les d'ultramar o *columnarias*. Es tracta de l'aparició del bust del monarca, que a partir d'ara presidirà l'anvers de les monedes.³⁹

31. Moneda núm. 9 del catàleg.

32. J. DE VILLABERTRAN, *Reducción recíproca de reales de vellón nominales, efectivos. De pesos fuertes a vellón nominal y efectivo*, Barcelona, 1816, p. 5. regesta d'aquesta cèdula, cursada a Madrid el 10 d'agost del 1728.

33. Moneda núm. 10 del catàleg.

34. Moneda núm. 11 del catàleg.

35. Moneda núm. 4 del catàleg.

36. Moneda núm. 2 del catàleg.

37. Moneda núm. 11 del catàleg.

38. Moneda núm. 13 del catàleg.

39. Moneda núm. 12 del catàleg.

Pel que fa a les monedes de la sèrie de l'argent, el canvi tipològic que representa l'aparició del bust del rei no comporta més que un petit reajustament a la baixa de la llei. Continuarà havent-hi, doncs, dobles rals peninsulars, que comencen a anomenar-se ja en aquesta època *pesetas provinciales* i dobles rals emesos a les seques americanes, que hom anomenarà *pesetas columnarias*.

Amb l'adveniment de Josep Napoleó l'any 1808 s'opera un canvi de les unitats que s'expressaven en els valors facials de les monedes i que afecta només a les seques castellanes peninsulars. A partir d'aquest moment, la unitat tant de la moneda d'or, que fins ara tenia per unitat l'escut, com la moneda de plata, que fins ara tenia per unitat el ral d'argent, serà el ral de billó. Aquesta era la unitat de compte que es feia servir a Castella per portar la comptabilitat des dels començaments de l'edat moderna. Com que un escut d'or valia 40 rals de billó, a les monedes de dos i de vuit escuts, emeses durant aquest regnat, hom hi inscriurà com a valor facial 80 R i 320 R, que són rals de billó; de la mateixa manera que als dobles rals d'argent, anomenats *pesetas*, s'hi inscriurà ara el valor 4 R, ja que es tracta igualment de rals de billó,⁴⁰ i un ral de plata en valia dos de billó.

Aquesta reforma de Josep Napoleó no va tenir aplicació a Catalunya, que gravitava a l'òrbita de França, i Napoleó la va mantenir en un règim polític especial.⁴¹ Per a circular a Catalunya, s'emetran a Barcelona i per iniciativa de les autoritats locals, les primeres monedes amb el nom *peseta* que equivalien als dos rals antics o als 4 rals que Josep Napoleó emetia a Madrid.⁴²

L'any 1809 s'emetren a Barcelona, ocupada per l'exèrcit napoleònic, les primeres monedes amb el valor 1 *peseta*, però l'any anterior s'havien emès ja peces de 2,5 i 5 pessetes de la mateixa sèrie.⁴³ Totes aquestes peces porten el valor en el centre del camp, voltat de la llegenda EN BARCELONA, a l'anvers, i al revers un escut de la ciutat voltat de làurea. A partir del 1812 s'emetran també monedes d'or amb el valor de 20 pessetes. Totes les monedes d'aquesta sèrie continuaran encunyant-se fins el 1814, quan Ferran VII fou restituit a la corona espanyola i feu tancar la seca de Barcelona.

Durant la Guerra del Francès (1808-1814) s'emetran a Lleida i a Girona monedes de vuit rals amb el valor facial expressat com 5 P, És a dir, 5 pessetes. Es tracta d'emissions de necessitat fetes a nom de Ferran VII. En canvi, la seca de Catalunya, de caràcter oficialista i addicta a Ferran VII, que treballa a Reus, Tarragona i després Mallorca es mantindrà en el sistema tradicional.

El sistema que havia introduït Josep Napoleó d'expressar el valor facial a les

40. Moneda núm. 14 del catàleg.

41. A. M. BALAGUER, «Les emissions barcelonines de l'Ocupació Napoleònica segons els llibres de comptabilitat de la seca», *Acta Numismática*, núm. 10, 1980, p. 171-187.

42. Moneda núm. 15 del catàleg.

43. A. M. BALAGUER, «Les emissions barcelonines...», pogué documentar que l'any 1808 no s'encunyaren monedes de 1 pesseta, com ja havien suposat alguns autors anteriors.

monedes en rals de billó va passar després per diferents alternatives. L'any 1814 Ferran VI el va abolir i es tornà al sistema antic. Durant el trienni constitucional (1820-1823) fou restablert i després d'aquesta darrera data es tornà al sistema tradicional. És a dir, que la moneda d'argent que hom anomenava *peseta* tornà a emetre's amb el valor facial de 2 rals.

Isabel II tornà a tenir monedes amb el valor facial *peseta* a Barcelona en els anys 1836 i 1837.⁴⁴ Eren, però, unes emissions especials de curs limitat a Catalunya. Això mostra el fort arrelament que el nom *peseta* havia arribat a assolir, tot i que la *peseta* no existia encara com a moneda oficial de curs general.

Durant el regnat d'Isabel II es restaurà el sistema d'expressar el valor facial de les monedes de curs general en rals de billó que havia instituït Josep Napoleó I. Per tant, el que tothom anomenava *peseta* porta novament el facial de 4 rals de billó. En els darrers anys d'Isabel II es creà un nou sistema monetari en el qual la unitat s'anomena *escut*. Com a conseqüència d'això, la moneda que equival als 4 Rals de billó, de billó o *peseta* és la moneda d'argent que porta el facial de 40 cèntims d'escut.⁴⁵ Pel que fa a les emissions especials per a Filipines, els 20 cèntims de peso són el valor que correspon a la *peseta*.⁴⁶

La *peseta* d'argent, unitat monetària de l'estat espanyol (1868-1934)

El 19 d'octubre del 1868, Laureà Figuerola, ministre d'Hisenda del Govern provisional —proclamat després de la revolta de setembre del mateix any que havia destronat Isabel II— creava per decret un nou sistema monetari, el qual prenia per unitat la *peseta*.

Es donava la circumstància que el patró de l'antiga peça de dos rals de plata o *peseta* era el que s'acostava més a les unitats monetàries dels diferents països d'Europa que s'havien aplegat feia poc en l'anomenada Unió Monetària Llatina. Espanya no arribà a integrar-s'hi, però seguí de prop les seves directrius.

La nova unitat del sistema monetari espanyol era d'argent de 835 mil·lèsimes, amb un pes de 5 g i un diàmetre de 23 mm.⁴⁷ La *peseta*, amb els seus múltiples de 2 i de 5 *pesetes* i els seu divisor, els 50 cèntims, tots dintre de la sèrie de la plata, es mantindran invariants a raó d'aquest paràmetre fins el regnat d'Alfons XIII.⁴⁸ La Segona República emetrà, l'any 1934, la darrera *peseta* d'argent que s'ajusta a aquesta mètrica.⁴⁹

44. Moneda núm. 16 del catàleg.

45. Moneda núm. 18 del catàleg.

46. Moneda núm. 17 del catàleg.

47. Moneda núm. 19 del catàleg.

48. Moneda núm. 20 del catàleg.

49. Moneda núm. 22 del catàleg.

Naturalment, les estampes de les monedes aniran variant en aquest llarg període del 1869 al 1934, d'acord amb els canvis de les effigies en els regnats, o bé alterant la simbologia quan es tracti d'altres situacions polítiques.

La pesseta fiduciària. La guerra civil (1936-1939) i els seus corol·laris

La guerra marcarà la fi de les emissions de les pessetes d'argent. El 1937, la Primera República emetrà unes pessetes de llautó amb la suggestiva imatge de la personificació de la República, a l'estil de la popular «Marianne» francesa.⁵⁰ Aquestes monedes aviat seran anomenades col·loquialment *rosses*, un nom que al·ludeix a la imatge de la dona jove i amb cabellera estesa que duen les noves pessetes republicanes de llautó. El nom tindrà èxit i es mantindrà en endavant a les monedes d'una peseta, sempre que siguin de llautó o bé d'alguna altra lliga de metall groc, malgrat que en el lloc de la jove República de cabells llargs hi hagi després el cap mig calb d'un general madur.⁵¹

Durant la Guerra, el govern central de la República i també el bàndol del govern de Burgos emetran pessetes de paper. Al marge d'aquestes iniciatives, i davant de la manca de moneda menuda, molts altres organismes oficials com: el govern d'Euskadi, el Consejo de Asturias y León, el Consejo de Santander-Palencia-Burgos, la Generalitat de Catalunya⁵² i una munió d'Ajuntaments de Catalunya en particular, i de tota la zona republicana en general, emetran monedes i bitllets de valors que gairebé mai excediran les 2 pessetes i que, normalment, es concentren en la pesseta i en les seves fraccions de 5, 10, 15, 25 i 50 cèntims. Aquest fenomen el trobem, però molt més amortit a la zona «nacional», on els exemples són molt més escadussers: alguns municipis d'Andalusia, principalment.

La Generalitat de Catalunya arribarà, però, a emetre bitllets de 5 i de 10 pessetes que varen circular. És sabut que tenia en projecte emetre bitllets de valors superiors i coneixem avui diverses proves impreses d'aquests bitllets.

Totes aquestes emissions de guerra es feren amb els suports més variats i d'acord amb les disponibilitats de materials. Normalment són de paper, o bé de cartró. El suport metàl·lic és escàs i variat: ferro, llautó, estany, etc. Trobem també materials de la família dels plàstics, com ara el cel·luloide, la baquelita i similars. No manquen suports menys usuals, com la fusta.⁵³

50. Moneda núm. 23 del catàleg.

51. Moneda núm. 27 del catàleg.

52. Monedes núms. 24, 25a i 25b del catàleg. Només són alguns exemples.

53. A. TURRÓ, *El paper moneda català 1936-1939*, Barcelona, 1982, i del mateix autor *El paper moneda del País Valencià 1936-1939*. No existeix un recull sistemàtic pel que fa a la resta del paper moneda emès en altres zones de l'Estat duant la Guerra.

La pesseta de la postguerra a l'actualitat

a) La moneda en l'etapa 1939-1975

Després d'algunes emissions de bitllets d'una pesseta en els anys 1940 i 1943, el govern de Franco encunyà novament monedes metàl·liques d'1 pesseta, l'any 1944. Aquesta moneda porta a l'anvers el valor «1 peseta» voltat d'una orla d'escuts i a l'altra cara l'escut emparat d'àliga del nou règim.⁵⁴ Observem que aquesta pesseta i la resta de les primeres emissions metàl·liques de la postguerra en general, (5,10 i 50 cèntims) es situen en una tipologia que sol ésser habitual en les dictadures de legitimitat dubtosa que solen emparar-se en al·lusions al país, a les seves arrels històriques, emblemes, amplis espais per assenyalar el valor facial, etc.

En aquesta primera etapa, que va del 1940 al 1947, hi trobarem els 5 i 10 cèntims del genet ibèric⁵⁵ d'alumini; els 50 cèntims foradats de l'ancora⁵⁶ i la pesseta de la xifra 1. Cap d'aquestes monedes al·ludeix al dictador. L'aparició de la testa de Franco en la pesseta de cuproalumini, acompanyada de la lectura «*Caudillo de España por la gracia de Dios*», marca la fi d'aquesta primera etapa.⁵⁷ A partir aquest moment l'estampa del militar, que s'atorga títols que fins ara només la monarquia s'havia atrevit a emprar, anirà introduint-se en la moneda metàl·lica fins a fer-s'hi omnipresent. Aquest és un fet certament insòlit, o almenys molt excepcional, ja que rarament els règims dictatorials arriben a gravar l'estampa i els noms dels seus cabdills a les monedes. Les efígies de personatges com Salazar, Pinochet, Somoza, ni tampoc Fidel Castro, ni el mateix Hitler, han figurat mai a les monedes dels països que han dominat i s'han acontentat en fer-hi aflorar símbols i emblemes, cars a la seva ideologia, mites històrics o patriòtics, etc. En el cas d'Espanya, en temps de Franco tan sols els bitllets es varen mantenir en aquesta tònica i cal assenyalar que un dels temes més recurrent en el paper moneda és el dels Reis Catòlics, Colom i la gesta americana, entre d'altres.⁵⁸

La moneda que va resistir més temps sense l'efígie de Franco va ser la dels 50 cèntims de l'àncora, la popular dels dos ralets foradats. Només el jou i les fletxes, gravats a la base de l'escut del revers, són indicatius de la filiació política. S'embran pràcticament invariants des del 1949 fins el 1966.

L'any 1957 s'introdueixen els valors de 25 i 50 pessetes —fins aleshores en

54. Creada per la llei del 18 de març de 1944 de *Jefatura del Estado* i publicada al BOE el dia 20 del mateix mes. Moneda núm. 26.

55. Creats per decret del 3 de maig del 1940 a, b ampliacions d'emissió pels decrets del 8 de novembre del 1941; 31 de desembre del 1945 i 22 de desembre del 1953.

56. Els 50 cèntims de l'àncora es crearen per una llei del 22 de desembre del 1949 publicada al BOE el 24 del mateix mes.

57. Llei del 27 de desembre del 1947, publicada al BOE el dia 30 del mateix mes. Moneda núm. 28.

58. Aquest tema fou més àmpliament desenvolupat en un treball anterior que seguim en tractar aquí de la moneda de l'etapa franquista i del primer període de la monarquia constitucional, vegeu A. M. BALAGUER; M. CRUSAFONT I SABATER, «Cara y cruz de la moneda en la etapa franquista», *Bulletin d'Histoire contemporaine de l'Espagne* [París], núm. 24 (desembre 1996), p. 159-175.

bitllet de paper— a la sèrie metàl·lica. També es redueix el mòdul de la moneda de 5 pessetes i es crea una escala de mides proporcionades de les 50, 25 i 5 pessetes que són fabricades en una aleació de metall blanc (cuproníquel). Totes aquestes monedes portaran en una de les cares l'efígie de Franco.⁵⁹

El 1959 es comencen a substituir les monedes de 5 i de 10 cèntims del genet ibèric. Les de 5 cèntims són abolides i les de 10 són retirades a mida que s'introdueix un model més petit que porta també el bust de Franco.⁶⁰ Per tant, en iniciar-se la dècada dels seixanta, dels set valors monetaris en circulació: 50, 25, 5, 2, 50 i 1 pesseta i els 50 i 10 cèntims, sis són presidits per l'efígie del general. Només els 50 cèntims foradats subsisteixen amb una estampa diferent.

El 1966 es canvia el retrat de Franco que portaven les pessetes anomenades rosses per un de testa més reduïda. Al mateix temps —i també amb aquest nou retrat— apareixen dos nous tipus monetaris, els 50 cèntims d'alumini, que substitueixen els de l'ancora, i unes inaudites 100 pessetes encunyades en argent, les quals són emeses en un moment en què la moneda valor ha deixat de tenir sentit i ja gairebé cap estat n'emet, si no és amb finalitats commemoratives i pràcticament destinades al col·leccionisme. Les 100 pessetes s'emeteren entre el 1966 i el 1970, però com que el seu valor intrínsec aviat superà el facial foren retirades a partir d'aquesta darrera data i declarades sense poder liberatori el 1975.⁶¹

b) Monedes encunyades a Barcelona durant l'etapa franquista

Són ben conegudes dels numismàtics les monedes de l'any 1958 de 50, 25 i 5 pessetes que porten les sigles BA de Barcelona per marca de seca. Es tracta d'unes emissions extraordinàries realitzades efectivament a Barcelona amb motiu de la celebració al Saló del Tinell de la I Exposición Iberoamericana de Numismática y Medallística, dels dies 24 de novembre al 9 de desembre de 1958.

La iniciativa comptava no sols amb el beneplàcit, sinó també amb el patrocini de les més altes esferes del govern de Madrid i era impulsada des de la mateixa Fàbrica Nacional de Moneda y Timbre, que dirigia aleshores Lluís Auguet i Duran. No hi ha dubte, però, que un dels seus inspiradors i més eficaç col·laborador fou la figura carismàtica i emprenedora de Xavier Calicó i Rebull, tot i que només es reservà un modest lloc entre les vocalies de la comissió executiva de l'exposició.⁶²

Es traslladaren a Barcelona les màquines adients per emetre dintre de la mateixa exposició i a la vista del públic les monedes de 5, 25 i 50 pessetes amb la marca BA

59. Llei del 26 de març del 1957 (BOE, 28 de desembre del 1957) i rectificacions al BOE 8-1-1958.

60. Llei de l'11 de maig del 1959 (BOE, 12 de maig del 1959).

61. Llei del 18 de març del 1966 (BOE, 19 de març del 1966).

62. Vegeu els 18 opuscles consecutius del núm. 0 al 17 editats en el curs de la preparació i celebració d'aquesta I Exposición Iberoamericana de Numismática y Medallística, Barcelona, 1958.

adicional. Aquestes eren distribuïdes als visitants amb el preu de l'entrada. Després de molts anys, tornaven a encunyar-se monedes a Barcelona. Això podia afalagar alguns, però de fet era una actuació del règim per a fer propaganda política del progrés i dels plans econòmics que es proposava llançar en aquelles dates, el famós «Plan de Estabilización» del 1959 i els de «Desarrollo» que el seguirien. En aquells anys s'estava enllestit, també, la construcció d'un enorme edifici de nova planta a Madrid, per a la Fábrica Nacional de Moneda y Timbre que començà a funcionar l'any 1962, encara que la seva inauguració oficial no es féu fins el 1964.⁶³

Malgrat la grandiosa fàbrica madrilenya, sembla ésser que un bon nombre de les pessetes *rosses* dels anys seixanta foren fabricades a Barcelona. Fou un encàrrec que rebé dels organismes oficials l'empresa Metales y Platería Ribera, ubicada al barri del Poblenou i coneguda popularment per *Can Culleres*. Així ho explica Francesc Cabana en el seu llibre *37 anys de franquisme a Catalunya*.

c) *La moneda de la monarquia, de la inèrcia a l'extinció (1975-2001)*

La fórmula de transició incruenta i continuista que es produí a l'adveniment de la monarquia, el 1975, es tradueix també a les monedes, de manera que hi perduren elements i símbols del règim anterior al costat d'emblemes propis de la monarquia. També es mantenen els esquemes iconogràfics i formals fins a mitjan de la dècada dels vuitanta, quan comencen a aparèixer les monedes de petit format. Tot i així, fins després del 1995 —vint anys després del canvi de sistema polític— no varen prendre's les primeres mesures per retirar l'antic numerari.

A la pesseta de Joan Carles I⁶⁴ que es fabricà entre el 1975 i el 1980, hi perviu l'escut franquista amb àliga i jou amb les fletxes, que també figura en les 100 pessetes metàl·liques emeses el 1975, amb estrella 76, i que pràcticament no varen circular, ja que la seva emissió fou molt reduïda. En canvi, a les peces de 50, 25 i 5 pessetes hi trobem l'escut de la monarquia constitucional i altres emblemes monàrquics des de les primeres emissions. Malgrat tot, mantenen, com hem dit, els esquemes de distribució figurativa i formal de pes, mòdul, qualitat metàl·lica, etc., invariades respecte al model anterior.

El 1982 apareix una moneda de 100 pessetes de nou format amb metall i tipologia modificats, però fins la dècada dels noranta no es completarà aquesta sèrie amb l'aparició dels altres valors de format més petit que se li avenen. La sèrie es completarà molt lentament: el 1983 apareixen les 10 pessetes; el 1987 les 500 pessetes; el 1989 la pesseta⁶⁵ i les 5 pessetes; el 1990 les 25, 50 i 200 pessetes, en-

63. Vegeu la crònica de la inauguració a *Numisma*, núm. 69, 1964. Vegeu, també, el llibre editat per la mateixa Casa de la Moneda, titulat *Cien años de Historia de la Fábrica Nacional de Moneda y Timbre*, Madrid, 1994.

64. Moneda núm. 29 del catàleg.

65. Moneda núm. 31 del catàleg.

cara que aquest darrer valor s'encunya entre el 1986 i el 1988 en un format que no va prosperar. Finalment, el 1994 s'emeteren les 2.000 pessetes d'argent de caràcter commemoratiu, tot i que tenen poder liberatori.

En aquests nous valors, la imatge de la monarquia i els símbols del nou règim no s'han fet monotemàtics, ni omnipresents en tots els valors. Hi apareixen al·lusions a les diferents autonomies, a celebracions, com ara les Olimpíades de Barcelona, exposicions, Anys Sants compostelans i un llarg etc. El retret que pot fer-se és que les monedes són tan petites que les temàtiques no hi llueixen, i quan les tenim a les mans gairebé ni ens adonem dels tipus que porten.

Tot i que a 1990 tots els valors de la nova sèrie destinats a la circulació ja havien aparegut i corrien, seguien en circulació l'antic numerari franquista —encara amb poder liberatori— i el dels primers anys de la monarquia constitucional, que tampoc havia estat retirat. D'aquesta manera, i durant uns anys, el petit numerari que duïen a la butxaca era d'allò més bigarrat i desorientador que hom pugui imaginar. Fins el dia 1 de gener del 1997 no fou retirada tota aquella moneda obsoleta que circulava encara en proporcions força importants, i es donà curs exclusiu a la nova sèrie de format petit.

La renovació certament s'havia fet esperar, tant, que potser ja ni hauria calgut l'esforç econòmic que ha d'haver costat al país. La seva vigència haurà estat de només 5 anys, els que van de l'1 de gener del 1997 a l'1 de gener del 2002, quan hom assistirà a l'enterrament de la pesseta, aquest disc diminut d'alumini en què s'ha convertit la peça de dos rals castellana que originàriament pesava gairebé 7 g i era de plata de bona llei.

CATÀLEG SUMARI DELS TIPUS DE LA PESSETA I DEL SEU ANTECEDENT LA PEÇA DE DOS RALS CASTELLANA O PECETA

Núm. 1 Peça de dos rals a nom dels Reis Catòlics

- a/ FERDINANDUS:ET:HELISABET:D:G. Escut dels seus estats.
 r/ REX:ET:REGINA:CAST:LEGON:ARAGO:SIC. Jou i fletxes al camp on hi ha també les marques de seca i assajador.
 Pes: 6,85g. Ø: 26,5 mm.

Núm.2 Peça de dos rals de Mèxic de Carles I

2

a/ CAROLUS ET IOHANA REGES. Escut de Castella, Lleó y Granada.
r/ HISPANIARUM ET INDIARVM. Columnes coronades i PLV-SVL-TRA

Pes: 6,9g. Ø: 28 mm.

Núm. 3 Peça de dos rals de la «Nueva Estampa» de Felip II

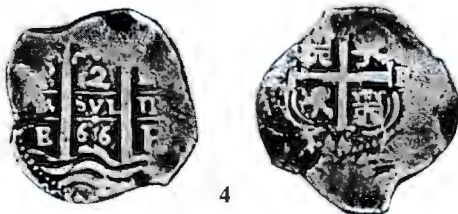
3

a/ PHILIPVS:II:DEI:GRACIA.Escut complet de la casa d'Àustria hispana.

r/ HISPANIARVM.REX. Quarterejat de castells i lleons.

Pes: 6,75g. Ø: 27 mm.

Núm. 4 Peça de dos rals americans (Potosí) de Felip IV

4

a/ Quarterejat de castells i lleons

r/ Columnes sobre les ones PLU-SVL-TRA, a dalt valor 2, a baix marques d'assajador, any i seca.

Pes: 6,80g. Ø: 27,5 mm.

Núm. 5 Peça de dos rals de bust de Felip IV, rebaixats

a/ PHILIPVS.III.D.G. Bust a la dreta.
r/ HISPANIARUM REX. Quarterejat de castells i lleons.
Pes: 5,27g. Ø: 23,5 mm.

Núm. 6 Peça de dos rals segovians de Carles II

a/ HISPANIARVM + REX. CARLOS II coronat al camp.
r/ CAROLUV.II. D.G. 1632. Quarterejat de castells i lleons.
Pes: 6,75g. Ø: 27 mm.

Núm. 7 Peça de dos rals tipus «Maria» de Carles II

a/ CAROLUS.II.D.G. HISPANIAR.REX. Escut coronat de castells i lleons, als costats seca i assajador.
r/ VIRTUTE PROTECTIONE. 1687. Monograma de MARIA, a dalt una creu i als costats II —R.
Pes: 5,47g. Ø: 27,5 mm.

- Núm. 8 Peça de dos rals de l'arxiduc Carles III, fabricats a Barcelona, segons el tipus segovià de Carles II (núm. 6)

8

a/ HISPANIARUM.REX.1707. Carles III coronat al camp.
r/ CAROLUS.III.D.G. Escut coronat dels Àustria hispans, als costats R-II.
Pes: 4,7g. Ø: 27 mm.

- Núm. 9 Peça de dos rals de Felip V amb numeral v coronat

9

a/ PHILIP.V.D.G.HISPANIAR.REX. Escut coronat de castells i lleons amb armes de la casa de Borbó en escudet central. Als costats, marques de valor, seca i assajador.
r/ DEXTERA.D.EXALTAVIT.ME. 1708, Numeral V coronat i ornat.
Pes: 6,75g. Ø: 27 mm.

- Núm. 10 Peça de dos rals o «pesseta provincial» de Felip V

10

a/ PHILIPVS.V.D.G. Escut coronat, als costats, marques de valor, seca i assajador.
r/ .HISPANIARUM.REX.1734. Quarterejat de castells i lleons.
Pes: 5,97g. Ø: 27,5 mm.

Núm. 11 Peça de dos rals o «pesseta columnaria» de Felip V

11

a/ PHILIP.V.D.G.HISPAN.ET IND.REX. Escut coronat; als costats, marques de valor i assajador.

r/ .UTRAQUE UNUM. Marca de seca i any. Dos hemisferis entre les columnes, tot sobre les ones de la mar.

Pes: 6,80g. Ø: 28,5 mm.

Núm. 12 Peça de dos rals o pesseta provincial de Carles III amb bust

12

a/ CARLUS III.DEI .G. any. Bust del rei mirant a la dreta.

r/ HISPANIARUM REX. Escut als costats marques de valor, seca i assajador.

Pes: 5,90g. Ø: 27 mm.

Núm. 13 Peça de dos rals o pesseta columnaria de Carles III amb bust

13

a/ CAROLUS.III. DEI.GRATIA, any. Bust del rei mirant a la dreta.

r/ .HISPAN ET IND. REX, Marques de seca, valor i assajador.

Escut coronat amb les columnes als costats.

Pes: 5,87g. Ø: 26 mm.

Núm. 14 Peça de quatre rals de billó o pesseta de Josep Napoleó

14

a/ IOSEPH. NAP. DEL. GRATIA. Bust del rei mirant a l'esquerra.
 r/ HISPANIARUM ET IND REX, marques de seca i assajador.
 Escut, als costats 4-R.
 Pes: 5,6g. Ø: 27 mm.

Núm. 15 Pesseta de Barcelona de l'Ocupació Napoleònica.

15

a/ .EN.BARCELONA. Any. En el camp PESETA i ornaments.
 r/ Escut de la ciutat en làurea.
 Pes: 5,4g. Ø: 27 mm.

Núm. 16 Pesseta. Principat de Catalunya del temps d'Isabel II

16

a/ PRINCIPADO DE CATALUÑA. Any. En el camp 1 PESETA, or-
 naments.
 r/ ISABEL 2ª REYNA CONST. DE. LAS. ESP., marques de seca
 (Barcelona) i d'assajador. Escut coronat i llorejat de Catalunya.
 Pes: 5,9g. Ø: 26 mm.

- Núm. 17 20 Centavos de Peso, valor equivalent a la pesseta, per a Filipinas, d'Isabel II

17

- a/ ISABEL 2ª POR LA G. DE DIOS Y LA CONST. Any. Bust de la Reina mirant a la dreta.
r/ REINA DE LAS ESPAÑAS. Escut coronat, als costats marca de valor, a sota de seca per estrella de 5 puntes.
Pes: — Ø: 23,5 mm.

- Núm. 18 40 Cèntims d'escut o pesseta d'Isabel II.

18

- a/ ISABEL II POR LA G. DE DIOS Y LA CONST. Bust de la Reina mirant a la dreta.
r/ .REINA DE LAS ESPAÑAS. 40 CENTs. DE ESC°. Entre estrelles indicatives de la seca dependent el nombre de raigs. Escut coronat.
Pes: — Ø: 23,5 mm.

- Núm. 19 Pesseta del Govern Provisional

19.1

19.2

- a/ var. 1, GOBIERNO PROVISIONAL, Any a l'exerg
var. 2, ESPAÑA, Any a l'exerg.
Ambdues varietats porten la figuració d'Hispania asseguda, repen-
jant l'esquena al Pirineu i els peus a Gibraltar.
r/ 500 PIEZAS EN KILOGRAMO (marques d'assajador) UNA
PESETA

Escut coronat amb columnes als costats.

Pes: 5g. Ø: 23 mm.

Núm. 20 Pesseta de la monarquia Restaurada

20

a/ ALFONSO XII POR LA G. DE DIOS. Any. Bust del rei mirant a l'esquerra.

r/ REY CONST. DE ESPAÑA (marques d'assajadors) UNA PESETA. Escut coronat i columnes als costats.

Pes: 5g. Ø: 23 mm.

Núm. 21 20 Centavos de peso, valor equivalent a 1 pesseta, per a Filipines

21

a/ Similar anterior. Bust del rei amb barba i mirant a la dreta.

r/ REY CONST. DE ESPAÑA, Estrelles de 5 puntes per Manila.

Escut coronat. Als costats 20Cs de Pº.

Pes: – Ø: 23 mm.

Núm. 22 Pesseta d'argent de la Segona República

22

a/ REPUBLICA ESPAÑOLA, 1933. Representació de la República, asseguda.

r/ UNA PESETA. Escut coronat amb corona mural amb columnes als costats.

Pes: 5g. Ø: 23 mm.

Núm. 23 Pesseta de llautó de la Segona República, *la rossa* veritable.

23

a/ REPUBLICA ESPAÑOLA. Bust de noia amb cabel·lera estesa que personifica la República.

r/ 1 PESETA 1937, raïm.

Pes: 5g. Ø: 23 mm.

Núm. 24 Pesseta de paper de la República, emissió 1937. Color: marró i verd clar a/; morat i groc r/.

24

Mides: 86 × 46 mm.

Núm. 25 Alguns exemples d'emissions de monedes d'una pesseta d'ents autonòmics, municipals, etc.

a) Pesseta del Govern d'Euskadi. Níquel

25a

a/ GOBIERNO - DE EUZKADI. Bust de la República a la dreta.

r/ 1 PESETA, 1937, dintre de corona de llorer.

Pes: 4g. Ø: 22 mm.

b) Pesseta d'Ibi (Alacant). Llautó niquelat

25b

a/ CONSEJO MUNICIPAL IBI, 1937

r/ 1 PESETA

Pes: 6g. Ø: 24 mm.

Núm. 26 Pesseta del 1944. cuproalumini

26

a/ ESPAÑA - 1944. Escut emparat d'àliga.

r/ 1 PESETA. Voltat d'orla d'escuts.

Pes: 3,5g. Ø: 21 mm.

Núm. 27 Pesseta de paper. Emissió 19 juny 1948. Color: marró.

J08472473

J08472473

27

Mides: 75 × 51 mm.

Núm. 28 Pesseta amb el bust de Franco. Cuproalumini

a/ FRANCISCO FRANCO CAUDILLO DE ESPAÑA POR LA G. DE DIOS. Any.

a) Bust gran, des del 1963 al 1967.

b) Bust petit, des del 1967 al 1975, segons data en estrelletes.

r/ com l'anterior.

Pes: 3,5g. Ø: 21 mm. (28a i 29b)

Núm. 29 Pesseta de Joan Carles I, tipus continuista (1975-1980). Cuproalumini

a/ JUAN CARLOS I REY DE ESPAÑA. Bust del rei a l'esquerra.

r/ Llegendes i escut com l'anterior, encara de tipus franquista. No hi manca el jou i les fletxes al peu.

Pes: 3,5g. Ø: 21 mm.

Núm. 30 Pesseta de Joan Carles I, tipus intermedi (1982-1989). Alumini

a/ Similar a l'anterior.

r/ 1 PESETA. Escut de la monarquia constitucional coronat.

Pes: 1,2g. Ø: 21 mm.

Núm. 31 Pesseta de Joan Carles I, tipus petit (1989-2000). Alumini

a/ JUAN CARLOS I REY DE ESPAÑA. Bust i valor.

r/ Escut de la monarquia, Any.

Pes: 0,5g. Ø: 14 mm.